
Вступ

Цю монографію присвячено проблемам правового забезпечення залучення інвестицій з метою впровадження інновацій у різні галузі економіки, які б могли виступити локомотивом розвитку економіки держави в цілому. Основною метою залучення інвестицій є насичення інвестиційними потоками пріоритетних напрямів розвитку економіки та забезпечення політичного, економічного та інноваційного розвитку держави. Якщо в державі немає сприятливого інвестиційного клімату, то залучення національних та іноземних інвестицій може стати проблемою, що, у свою чергу, буде гальмувати соціально-економічний розвиток країни.

Актуальність тематики обумовлюється необхідністю переведення української економіки на інноваційну модель розвитку, вирівнювання соціально-економічного становища регіонів України.

Інвестиційний клімат, як комплексне поняття, визначається сукупністю політичних, економічних, правових, адміністративних й інших умов для успішної діяльності інвестора. Сприятливий інвестиційний клімат передбачає оптимальне поєднання публічних інтересів суспільства та приватних інтересів інвестора, якого намагається досягти кожна держава в умовах конкуренції правових систем. На сьогодні можливо досягти певних переваг у створенні сприятливих умов для активізації інвестиційних процесів за умови: а) наближення правового регулювання до міжнародних стандартів; б) відмови від зарегульованості; в) розвитку інвестиційного законодавства при скороченні імперативних норм, розвитку контрактного (договірного) права.

У першому розділі монографії *«Удосконалення правової інвестиційної політики в процесі формування національної інноваційної системи»* розглядаються окремі напрями правової інвестиційної політики в процесі формування національної інноваційної системи. На основі аналізу практики впровадження національних інвестиційних проектів визначено окремі напрями модернізації інвестиційного законодавства. Одна з головних проблем – відсутність збалансованого, системного й уніфікованого регулювання інвестиційних правовідносин, попри те, що масив інвести-

ційного законодавства дуже великий і продовжує зростати. Утім збереження та породження нових прогалин і суперечностей сприяє не стільки вирішенню, скільки призводить до виникнення проблем у регулюванні інвестиційних відносин. Багато нормативних правових актів найчастіше не виконують повною мірою своїх регулятивних функцій через свою заплутаність або розкиданість по різних документах.

Істотна проблема – недостатньо висока ефективність правових норм, що помітна в ситуаціях, коли ці норми, незважаючи на їхній характер, ігноруються, або не діють де-факто, або застосування цих норм ускладнено в силу їх недостатньої конкретності, суперечності з іншими нормами, що регулюють ті ж правовідносини.

Структура дослідження відповідає наявним актуальним проблемам у доктринальних положеннях та правовому регулюванні інвестиційних відносин.

На початку монографічного дослідження розглянуто такі прогресивні економіко-правові механізми побудови інвестиційно-інноваційного середовища, як кластеризація в окремих регіонах та державно-приватне партнерство. На прикладі Харківської області визначено передумови посилення експортного потенціалу регіонів. Результати аналізу сучасного стану експортної діяльності його підприємств дають підстави стверджувати, що підвищення конкурентоспроможності продукції харківських товаровиробників на зовнішніх ринках має відбуватися через посилення їх інвестиційно-інноваційної діяльності. Для комплексного вирішення завдань інформаційної підтримки просування вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки на рівні держави необхідно формувати систему збору та аналізу експортних пропозицій, заяв і тендерів підприємств і закордонних споживачів, сприяти пошуку ділових партнерів, знижувати витрати експортерів на передконтрактній стадії.

Визначення напрямів експортно-імпоротної діяльності України за підходом «вигоди-витрати» дає змогу стверджувати, що з точки зору вигод найбільш пріоритетним напрямом міжрегіональної та транскордонної співпраці України з країнами світу вбачається співпраця при реалізації інвестиційних проектів та виробничо-технічна співпраця у правоохоронній діяльності, співпраця у сфері торгівлі товарами та послугами. Кластерний підхід став домінуючим інструментом підвищення конкурентоспроможності, визначено перспективні галузі кластеризації через формування кластерного механізму реалізації інвестиційних проектів. Кластерна модель розвитку на сучасному етапі є однією з пріоритетних, отже,

реалізація великих інвестиційних проектів національного та регіонального масштабу буде більш ефективною із застосуванням кластерного механізму.

Перспективним є розвиток державно-приватного партнерства (далі – ДПП) на основі створення кластерів, що дозволяє посилити можливості застосування норм і принципів ДПП для зміцнення ролі територій, розвитку галузей, які є найбільш привабливими для кластеризації.

На прикладі кластеризації агропромислового виробництва доведено доцільність ефективного використання технології державного управління для становлення та розвитку регіональних кластерних об'єднань у нових умовах глобалізації й помітного розвитку новітніх технологій, що дозволить використати наявні в регіоні можливості основних галузей, зокрема аграрних, для прискорення розвитку економіки та відновлення її здатності випускати конкурентоспроможну продукцію.

При змістовному дослідженні ДПП як форми взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства, зокрема з бізнесом, визначена його роль у сучасних умовах господарювання. Охарактеризовані ознаки ДПП та основні засоби саморегулювання – договори, що укладаються в рамках ДПП, установчі та внутрішні документи партнерів (що особливо актуально за інституційної корпоративної форми ДПП, відповідно до якої реалізація проектів ДПП зазвичай покладається на спільне підприємство за участю партнерів або спеціально створене для цього підприємство) та інших учасників відносин ДПП, акти рекомендаційного характеру (є загальноприйнятими в Європейському Союзі та інших країнах ринкової економіки). Проаналізовано чинне законодавство у сфері ДПП, запропоновано шляхи його удосконалення. Висвітлено складові державного регулювання відносин державно-приватного партнерства, якими є надання державної підтримки з метою стимулювання потенційних приватних партнерів до участі в ДПП та встановлення обмежень у формі вимог до ДПП (визначення основних параметрів ДПП, вимог до приватних партнерів, порядку їх обрання, укладення з ними договорів у рамках ДПП, виконання договірних та інших зобов'язань), контролю за їх (вимог) дотриманням (з метою забезпечення досягнення суспільно необхідного результату), що має здійснюватися уповноваженим органом виконавчої влади з питань ДПП з наділенням його низкою повноважень щодо ДПП. У дослідженні також визначено особливості застосування ДПП в окремій сфері економіки – житлово-комунальному господарстві (далі – ЖКГ) з урахуванням його специфіки (високої соціальної значущості ЖКГ з огляду

на мету його діяльності – задоволення щоденних життєво необхідних потреб населення та пов'язаних із цим нагальних проблем). Приділено увагу угодам ДПП як одній з основних форм ДПП: охарактеризовано їх умови, змістовне наповнення, загальні та спеціальні вимоги до угод ДПП. Проаналізовано правову конструкцію договорів ДПП.

Вирішення проблем галузевого та міжгалузевого регулювання інноваційного інвестування повинно ґрунтуватися на належному рівні правового забезпечення охорони об'єктів інтелектуальної власності, режиму залучення їх до господарського обороту та захисту інтересів правоволодільців та інвесторів. З цих підстав на основі аналізу міжнародних договорів, конвенцій, європейського законодавства у галузі боротьби з такими явищами, як «плагіат», «контрафакт» та «піратство», зроблено висновок про відставання законодавства України від європейського рівня захисту авторських та суміжних прав, саме у галузі запровадження дієвої системи нагляду та контролю за порушенням авторських прав в Україні. Зазначається, що для встановлення ознак плагіату твір повинен містити певну кількість концептуальних фрагментів, достатніх за обсягом для того, щоб їх можна було кваліфікувати як плагіат. Закономірності й характеристики, які раніше визначені, загальновідомі, підтверджені багатьма дослідженнями та є очевидними явищами, не можуть претендувати на наукову новизну та не матимуть ознак плагіату. Досліджено співвідношення понять «контрафакт» та «фальсифікат». Установлено, що контрафакт – це певний матеріальний носій виготовлення, поширення або використання якого порушує авторські права, натомість як фальсифікат – це підробка товару, що завдає шкоди правам споживачів, діловій репутації власникам авторських прав та спричиняє для них упущення вигоди.

Також досліджується поняття контрафактних товарів як матеріальних носіїв, у яких виражені результати інтелектуальної діяльності, що були виготовлені первинно на правових підставах, але використані засобами, не дозволеними правовласником. Проаналізувавши співвідношення таких явищ, як «піратство» та «контрафакт», здійснено висновок, що піратство слід вважати дещо вужчим за контрафакт, оскільки в результаті піратства завжди створюється контрафактний примірник, але не всі контрафактні примірники створюються в результаті піратської діяльності.

Особливу увагу приділено таким засобам захисту прав іноземних інвесторів при здійсненні інвестування в Україні, як:

- гарантія від зміни законодавства;
- гарантія від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб;

- компенсація і відшкодування збитків інвесторам;
- гарантія в разі припинення інвестиційної діяльності;
- гарантія переказу доходів, прибутків та інших сум у зв'язку з іноземними інвестиціями.

Розглядаються випадки та умови застосування зазначених гарантій. Проаналізовано способи (форми) захисту прав інвесторів та наведено судову практику захисту інвесторами своїх прав та охоронюваних інтересів. Визначено суперечності судової практики та неузгодженості норм законодавства в інвестиційній сфері.

Другий розділ монографії «*Актуальні напрямки правової науки у сфері становлення інвестиційного законодавства інноваційного спрямування*» присвячений окремим проблемам правового забезпечення інвестування інноваційної діяльності галузей економіки та інфраструктурним правовим інститутам, які є базою в цій діяльності.

Ринок банківських послуг. Одним із основних елементів інвестиційної діяльності є банківський сектор, який, як інфраструктурний учасник, належним чином не використовується в інноваційних відносинах. Пріоритетами в дослідженні є висновки про необхідність використання в інноваційних відносинах інвестиційного потенціалу банків.

Банки в Україні як торговці цінними паперами мають економічні та правові переваги, що складаються з переваг виду організаційно-правової форми та виду суб'єкта господарювання, а також пов'язаних із цим підвищених економічних вимог до банків і відповідних гарантій для клієнтів. Тому найбільш значними перевагами банків порівняно з іншими суб'єктами професійної діяльності на фондовому ринку є можливість поєднання найбільшої кількості видів професійної діяльності з одночасним здійсненням банківської діяльності.

Для заохочення збільшення обсягів операцій на ринку цінних паперів з боку банків, що надасть змогу розвинути фондовий ринок України, необхідно застосовувати додаткові засоби, серед яких визначення з боку НБУ спеціалізації інвестиційних банків, встановлення заохочувальних економічних нормативів та введення для інвестиційних банків і для інших учасників ринку цінних паперів стимулюючого оподаткування.

Крім того, при нормативному регулюванні не враховані характерні переваги банків, які можуть надавати послуги довірчого управління фінансовими активами майже за всіма їх видами, що не створює стимулюю-

ючого впливу на інвестиційну діяльність. Усунення наведених недоліків дасть поштовх розвитку венчурного інвестування.

Також проведено аналіз чинного законодавства щодо регулювання іпотечного фінансування в аспекті надання інвестиційних послуг через випуск іпотечних облігацій, при якому для інвесторів знижуються ризики, емітенти отримують довгострокове фінансування, а фондовий ринок – відповідні інструменти. Банки мають найбільш відповідні ресурси для такої діяльності, але сучасні умови інвестиційного ринку потребують уведення обов'язкових додаткових гарантій для інвесторів з боку третіх осіб при наявності пов'язаних банків та фінансових установ.

Недержавне пенсійне страхування. Наступною проблемою, яка розглядається в монографії, є правове забезпечення належного рівня соціальних відносин за рахунок залучення до інвестиційних процесів недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) в Україні з метою використання їх інвестиційного потенціалу. З макроекономічної точки зору, нерозвиненість системи НПФ позбавляє економіку потужного довгострокового фінансового ресурсу для інвестування. У системі недержавного пенсійного забезпечення серед вкладників спостерігається тенденція до скорочення або тимчасового припинення сплати внесків на користь учасників, що спричинена нестабільною економічною ситуацією. Серед визначених причин такого стану основними є відсутність надійного, прозорого та ефективного механізму реалізації інтересів учасників пенсійних фондів, що перешкоджає формуванню інвестиційних ресурсів та фактично виключає пенсійні фонди з інвестиційних процесів, у тому числі з фондового ринку. Вирішення цих питань знаходиться не в площині регулювання інвестиційного статусу НПФ, а більшою мірою в частині удосконалення публічних відносин між учасниками недержавного пенсійного страхування, у тому числі щодо відкритості та доступності інформації про активи НПФ, встановлення державного нагляду (контролю) за їх діяльністю, стандартизації їх звітності, законодавчого закріплення умов пенсійних контрактів та пенсійних схем.

Аграрний сектор. У рамках модернізації правового забезпечення інвестування сільського господарства з метою відродження села не тільки як виробничого, а й як духовного середовища з перетворенням сільської місцевості у сприятливий для проживання сільського населення ареал до законодавства України слід включити низку спеціальних правових приписів щодо функціонування агрохолдингів, зокрема, запропоновані такі. По-перше, слід законодавчо обмежити площі земельних ділянок, що мо-

жуть перебувати в оренді агрохолдингів чи його учасників (аграрних господарств). Такі спроби здійснювалися в окремих проектах закону України про ринок земель. Розміри таких площ мають бути науково обґрунтованими та такими, що не дозволяли б агрохолдингу перетворюватися на монопольну структуру у певному сегменті аграрного ринку. Також можливим є й обмеження території функціонування агрохолдингу певним адміністративним районом. По-друге, слід встановити зобов'язання агрохолдингів сплачувати частину податкових платежів до відповідного місцевого бюджету за місцезнаходженням використовуваних ними земельних площ. Розмір таких платежів може визначатися виходячи з площі земельних ділянок, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції. По-третє, слід зобов'язати агрохолдинги надавати робочі місця для певної кількості мешканців сільських населених пунктів за місцезнаходженням використовуваних ними земельних площ. Зокрема, кількість таких працівників може визначатися залежно від площі земельної ділянки, що використовується відповідним агрохолдингом. У разі невиконання такого обов'язку агрохолдинг має сплатити відповідні кошти до місцевого бюджету.

У результаті проведеного аналізу було встановлено, що пріоритетною галуззю потенційних емітентів України для IPO на фондовому ринку є аграрний сектор. Основною метою проведення IPO на фондовому ринку є досягнення певних переваг з точки зору організації підготовки і здійснення публічної оферти акцій, серед яких основними є такі:

- доступ вітчизняних компаній до значних обсягів фінансових ресурсів;
- співпраця з іноземними партнерами;
- покращення іміджу на міжнародних ринках капіталу;
- розширення діяльності;
- підвищення ефективності здійснення публічної пропозиції акцій (з точки зору обсягів отриманих ресурсів);
- встановлення сталих ділових зв'язків.

Проте через невідповідність рівня розвитку фондового ринку України європейським фондовим ринкам (на яких відбувається розміщення облігацій) існують певні обмеження і бар'єри, серед яких низький рівень конкурентоздатності фінансових установ однієї країни порівняно з іншою; низький ступінь довіри іноземних інвесторів до українських компаній.

Проте загальною тенденцією є підвищення попиту на розміщення акцій на міжнародних фондових ринках, що є економічно вигідним напрямом залучення інвестицій для розвитку аграрної галузі в Україні.

Лісова галузь. Розвиток інноваційного правового забезпечення сталого управління лісами в Україні має бути спрямований на вирішення найбільш актуальних проблем лісового законодавства, його гармонізацію з нормами міжнародного права. До числа найвагоміших напрямів інноваційного розвитку правового забезпечення слід віднести:

- підвищення правового статусу лісів як особливого об'єкта нерухо- мості, тісно пов'язаного із землею і такого, що визначає режим викорис- тання останньої;

- посилення правового захисту лісів як відновлювального природно- го ресурсу і надзвичайно важливого компонента біосфери, що має гло- бальне екологічне і соціально-економічне значення;

- розвиток усіх форм власності на лісові ресурси;

- децентралізацію державного управління лісами і підвищення ролі громадськості в даному процесі;

- адаптацію лісового законодавства до умов ринкової економіки, – перехід на економічні методи управління і ринкові механізми використан- ня лісів та відтворення лісових ресурсів;

- підвищення правового статусу і розширення функцій лісовпорядку- вання як основи кадастрового обліку лісів, ведення лісового реєстру, лісо- вого планування та лісоуправління;

- створення умов для ефективної боротьби з незаконними рубками та іншими лісопорушеннями на основі системи обліку і контролю заготов- леної, придбаної та переробленої деревини;

- удосконалення порядку здійснення державного нагляду в лісах;

- перехід до стратегії управління лісовими пожежами;

- удосконалення порядку ведення господарської діяльності в лісах.

Для посилення правового захисту лісів пропонується ввести чіткі обмеження на цивільний обіг лісів і земель лісового фонду, заборону на переведення даних земель у захисних лісах у землі інших категорій для будь-яких потреб, крім державних.

Титульним власником домінуючої частини лісового фонду повинна бути саме держава. Тим не менше, суттєвий вплив на розподіл управлін- ських повноважень має чинити поділ лісової власності на державну, ко- мунальну та приватну. Адже кожний власник має самостійно управляти належними йому лісами, керуючись загальнообов'язковими приписами законодавства.

Механізм ефективного використання лісових ресурсів, безперечно, повинен бути ринковим, але базуватись не на вільній купівлі-продажу лісів і земель лісового фонду, а на передачі в оренду лісів, які залишати-

муться у власності держави чи територіальних громад. У чинний Лісовий кодекс України слід ввести положення про те, що повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (стосовно визначення обсягів лісокористувань, здійснення лісовпорядкування, обліку, організації охорони лісів, надання земель лісового фонду у постійне користування чи в оренду, надання дозволів на користування лісовими ресурсами тощо) мають бути чітко прив'язані до лісів відповідної форми власності (державної чи комунальної) і не перетинатися.

Ринок транспортних послуг. Для вирішення основних проблем розвитку і функціонування регіонального транспортного комплексу (далі – ТК), необхідно не тільки визначити основні принципи і зміст державної транспортної політики, а також підходи, які повинні бути реалізовані стосовно регіонів, а й провести детальний аналіз транспортної інфраструктури, починаючи з конкретних господарюючих суб'єктів і закінчуючи регіональною транспортною мережею в цілому. Першочергове значення в цьому питанні має правильне визначення сутності регіональної інвестиційної політики.

Залежно від масштабу та строків вирішення завдань регіональна інвестиційна політика містить у собі стратегію й тактику. Регіональна стратегія залучення інвестицій включає стратегічний аналіз, стратегічний вибір об'єкта інвестиційного вкладення і визначає заходи щодо реалізації стратегії. Потреба в систематичному формуванні стратегії залучення інвестицій у розвиток як транспорту, так і економіки регіону в цілому визначається тим, що:

- вона дозволяє визначити та обґрунтувати цілі, конкретизувати завдання регіональної інвестиційної політики;
- виявити основні стратегічні проблеми;
- сприяти обґрунтованому розміщенню інвестиційних ресурсів;
- потенційно забезпечувати підвищення рівня розвитку інфраструктури регіону.

Формування регіональної інвестиційної політики повинне ґрунтуватися на таких положеннях.

1. Необхідний чіткий, законодавчо закріплений розподіл повноважень між органами державної та регіональної влади. Україна має потребу в такому законодавстві, яке б сприяло зміцненню фінансової самостійності суб'єктів господарювання при посиленні економічного розвитку всієї держави.

Обставини та стан економіки регіону наполегливо вимагають більш широких прав і повноважень у розпорядженні й використанні тих переваг, якими регіон володіє. Тоді у органів виконавчої влади з'явиться реальна можливість розробити власні програми залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, скоординувати їх із довгостроковими програмами розвитку території, забезпечити раціональне їх розміщення.

Обґрунтовується необхідність надання місцевим органам влади, за рахунок внутрішніх можливостей, пільгового податкового режиму для тих підприємств, що використовують сторонній капітал, і проектів, які сприяють вирішенню важливих внутрішньорегіональних проблем.

Крім того, надавати юридичним особам, що займаються інвестиційною діяльністю, податковий інвестиційний кредит із відстрочкою початку погашення заборгованості на 2 роки після дати підписання кредитної угоди строком на 5 років.

2. З метою ефективного цілеспрямованого управління інвестиційними процесами необхідно, на наш погляд, сконцентрувати функції регулювання процесами інвестиційної діяльності в одному органі як на державному, так і на регіональному рівнях.

3. Інвестиційна політика може стати реальною й обґрунтованою, якщо вона базується на конкретних програмах. Ці програми повинні бути зосереджені насамперед на пріоритетних сферах галузі і мати показовий характер. Реалізація проектів вимагає проведення попередньої роботи з економічного обґрунтування співробітництва з погляду ефективності вкладення коштів, їх валютної самооплатності, відповідності екологічним стандартам.

4. Необхідно забезпечити інформованість про інвестиційну діяльність у регіоні.

5. Потрібно розробити економічні та організаційні заходи стимулювання припливу як національних, так і іноземних інвестицій у регіони.

Стимулювання національних інвестицій може бути здійснене за рахунок державних гарантій, або, наприклад, надання будівель і землі на безкоштовній основі, податкових канікул, права прискореної амортизації, позик під низький відсоток, субсидування, безкоштовного навчання персоналу тощо. При використанні цих заходів необхідно насамперед виходити із пріоритетів регіональної інвестиційної політики. Особливо важливим питанням при цьому залишається підвищення ефективності інвестицій.

Результати дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Існуюча в Україні законодавча база транспортної галузі не відповідає потребам реформування і розвитку держави, що, зокрема, виражається

у відсутності законодавчо закріпленого фінансового забезпечення перетворень.

На основі вивчення вітчизняного і іноземного досвіду у даному монографічному дослідженні сформульовані перспективні напрями реформування існуючого транспортного комплексу: організація ефективного управління в сфері виробництва та надання транспортних послуг; поглиблення демонополізації транспортного обслуговування, створення конкурентного середовища на ринку транспортних послуг; забезпечення беззбиткового функціонування транспортних підприємств; технічне переоснащення транспортного комплексу, наближення до вимог Європейського Союзу показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на створення транспортних послуг.

Політика залучення інвестицій повинна включати такі пріоритетні напрями:

- створення пільгових умов для підприємництва: введення податкових пільг, що враховують несприятливі умови бізнесу через слабкий розвиток виробничої й соціальної інфраструктури;

- перехід в інвестиційному співробітництві від переважної орієнтації на великомасштабні проекти до інтенсивного розвитку співробітництва із дрібними і середніми фірмами.

Стратегія залучення сторонніх капіталів повинна базуватися на таких принципах:

- правова стабільність;

- наявність законодавчо оформлених пільг для інвесторів та інформованість про них;

- розробленість процедур здійснення інвестування: одержання прав на користування землею, спорудами тощо, юридичне оформлення взаємних прав та обов'язків.

Для розвитку пріоритетних галузей необхідно стимулювати приватні вкладення в них шляхом участі (на паях) у найбільш ефективних інвестиційних проектах, здійснювати кредитування інвестиційних програм, що мають ключове значення для розвитку економіки регіону.

Концепція регіональної інвестиційної політики передбачає створення ефективного і конкурентного ринку капіталів, системи управління його рухом, що є важливою умовою залучення нових інвестицій, їх розширення в інтересах піднесення економіки регіону. Інструментами підтримки і реалізації такої політики та обраної на її основі тактики повинні стати посилення ринкових відносин, підтримка стимулюючої ролі конкуренції,

фіскальна політика, контроль інфляції, що в остаточному підсумку неминуче буде сприяти підвищенню привабливості регіонів для вкладення капіталів та їх інвестиційної активності.

Людські ресурси. Розглядаючи місце людини в системі виробництва, перш за все треба мати на увазі, що вона є фактором виробництва і його основною продуктивною силою. Саме тому створення сприятливого інвестиційного клімату зумовлює необхідність глибоких перетворень в освітній сфері та охороні здоров'я.

Для покращення ситуації з інвестиціями в системі освіти доцільно перш за все вдосконалити систему управління інноваційно-інвестиційною діяльністю цієї сфери й модернізувати її фінансово-економічний механізм та розробити відповідно до сучасних ринкових умов довгострокові стратегії стимулювання залучення освітніх інвестицій. Зокрема, до основних шляхів інвестиційної діяльності в освітній сфері слід віднести такі:

- підвищення ефективності формування й використання інвестиційних бюджетних видатків в освітній сфері;
- удосконалення методики визначення ефективності використання інвестиційних коштів на функціонування і розвиток освіти та її затвердження на державному рівні;
- упровадження цілісної системи середньо- і довгострокового планування інвестицій та інновацій у галузі освіти;
- інтеграція освіти і науки: більш повне використання наукового потенціалу навчальних закладів, педагогів-новаторів; активізація наукових підрозділів; співпраця з НАН України, галузевими академіями наук та іншими науковими установами;
- інтеграція освіти і науки до світового освітнього й наукового простору, співпраця з міжнародними, регіональними та національними фондами, налагодження взаємовигідних зв'язків із закордонними партнерами;
- урахування в інвестиційній політиці держави реальних потреб та інтересів усіх суб'єктів, які належать до системи освіти¹;
- сприяння інтеграції науково-технічного потенціалу в промисловість та створення ефективної системи поєднання досягнень науки, технології, виробництва і ринку в контексті інноваційної політики;
- формування адекватної сучасним технологіям кадрової інфраструктури основних галузей промисловості і сфери послуг, здійснення оновлення професійної освіти з урахуванням потреб ринку праці, забезпе-

¹ Див.: Яровенко, Т. С. Інвестиції в освіті: особливості, проблеми та тенденції [Електронний ресурс] / Т. С. Яровенко. – Режим доступу: <http://economics-issues.com.ua>.

чення випереджаючого розвитку початкової й середньої професійної освіти;

- створення наукової концепції інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів у контексті інтеграції науки, освіти, виробництва, бізнесу з метою виявлення слабких і сильних сторін;

- розширення повноважень органів місцевого самоврядування в питаннях управління освітою;

- істотне підвищення якості професійної освіти в економіці й управлінні;

- всебічний розвиток системи просвіти населення, професійної підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації та післядипломного навчання, популяризації новітніх знань у науковій та науково-технологічній сферах тощо;

- забезпечення професійної підготовки та підвищення якості робочої сили відповідно до структурних змін, які відбуваються в економіці;

- організація належної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, призначених для управління якістю освіти. Зокрема, слід створити незалежну службу оцінки якості освіти, яка б оцінювала відповідність набутої якості освіти затвердженим вимогам і нормативним показникам.

Правове забезпечення формування кадрового потенціалу, зокрема державної служби, є наріжним питанням складової інноваційного розвитку. Інноваційний розвиток кадрів повинен охоплювати максимально можливу кількість аспектів по вдосконаленню ефективності їх діяльності, що призведе до забезпечення реального результату, який наблизить Україну до правової та соціальної держави і громадянського суспільства. У зв'язку з реформаційними процесами прийнято ряд нових нормативно-правових актів у сфері інноваційного розвитку кадрів державної служби, які отримали в монографії належне висвітлення та аналіз, у тому числі новий Закон України «Про державну службу». Відмічається, що саме необхідністю вдосконалення поняття державної служби з тим, щоб воно відповідало не тільки дійсності, а й виражало характерні риси державної служби, до побудови якої в Україні прагне законодавець, і пояснюється наявність численних визначень вказаного поняття з різних аспектів, у різних сферах дослідження, з різними акцентами у розкритті сутності державної служби.

Розкрито характерні сутнісні ознаки державної служби як виду діяльності та соціального інституту та визначено її особливості. Наведено

гарантії службово-трудової діяльності державних службовців та їх види. Розглянуто особливості юридичної відповідальності державних службовців.

Детальний аналіз правового забезпечення інноваційного розвитку кадрів свідчить, що, незважаючи на позитивні моменти, у сучасних умовах інноваційного розвитку кадрів існує ряд проблем реформування законодавства у цій царині: 1) проблематика систематизації та уніфікації законодавства; 2) проблематика колізій норм права, що регулюють інноваційний розвиток кадрів; 3) неоднозначність та неоднаковість викладення норм права у цій сфері; 4) проблема невідповідності більшості норм законодавства реальним суспільним процесам, виключно декларативний характер таких норм, відсутність механізмів їх реалізації; 5) невідповідність норм права загальноприйнятим світовим нормативно-правовим актам.

Тенденції включення людського капіталу до правової сфери в Україні представлені практикою застосування запозиченої праці, трансферів професійних спортсменів на правах оренди. Запропоновано поняття «інтелектуальні ресурси» як аналог економічному терміну «людський капітал». Охарактеризовано людський капітал в інноваційній сфері через категорію «інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності», визначено склад цього поняття. Визначено поняття та класифікацію інвестицій в інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності на рівні підприємства та держави. Проаналізовано ризики інвестування в людський капітал на рівні підприємства та держави. Розглянуто роль та значення інноваційного потенціалу підприємства та готовності людського капіталу до інноваційного розвитку. Подано детальну характеристику суб'єктів інноваційної праці: визначаються види суб'єктів інноваційної праці та пропонуються юридичні критерії їх виокремлення. Розглянуто процедури оцінки та атестації інноваційних працівників. Надано правову характеристику стану розвитку нестандартної зайнятості в Україні, зокрема запозиченої праці, визначено її види та особливості. Розглянуто проблеми правового регулювання та застосування запозиченої праці на практиці.

Медичне страхування. Загальнообов'язкове державне медичне страхування є складною багатофункціональною й багатосуб'єктною системою, у якій забезпечуються адекватний рівень й якість життя населення. Державність будь-якого типу гарантує включеність людини в суспільство, соціалізованість його життєдіяльності в цілому й кожної з її сфер зокрема. Завдяки соціалізованості виникає загальнонаціональна увага про нормальні умови життя в соціумі. Негативні відхилення від норми сприймаються

як соціальне неблагополуччя й вимагають державного впливу, який має підпорядковуватися певним принципам. Рухливий складник дозволяє принципу орієнтуватися в динамічному соціальному просторі й направляти суб'єкта в його діяльності, зберігаючи суть явища. Завдяки існуванню рухливої частини принципи здатні впливати на його поведінку найбільш ефективним способом, застосовуючи для цього переконливі аргументи. Визначивши основні принципи загальнообов'язкового державного медичного страхування, можемо сформувати надійний фундамент нормативно-правового забезпечення відносин у цій царині соціального страхування.

Проведене дослідження обґрунтовує необхідність удосконалення законодавчого визначення трьох рівнів фінансування системи охорони здоров'я в Україні.

Перший рівень повинен фінансуватися державою, з цих коштів допомога надаватиметься частині населення, котра неспроможна буде сплачувати внески на соціальне медичне страхування. Звідси, доцільно прийняти Закон України «Про фінансування системи охорони здоров'я населення».

Другий рівень – це система обов'язкового соціального медичного страхування. Учасниками мають виступати працівники, роботодавці, тобто страхувальники, які сплачуватимуть внески до страхового фонду, та держава у виняткових випадках, коли необхідно здійснити асигнування для здійснення належного рівня медичної допомоги. У цьому випадку допомога надаватиметься працюючому населенню та членам їх сімей. Відповідно, необхідно прийняти Закон України «Про обов'язкове соціальне медичне страхування».

Третій рівень – це система отримання медичної допомоги в приватному порядку.

Пропоноване монографічне дослідження здійснене в рамках відповідної фундаментальної теми, затвердженої для Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, матеріали було сформовано згідно з наданими працями наукових співробітників.

С. М. Прилишко,
головний учений секретар НАПрН України,
академік НАПрН України,
доктор юридичних наук,
професор